

PEDAGOGIK FAOLIYATDA UCHRAYDIGAN KASBIY MUAMMOLARGA ASOSLANGAN MAKTAB ICHKI KASBIY RIVOJLANISH MODELI

*Toxirova Nafisa Dilshod qizi,
A.Avloniy nomidagi Pedagogik Mahorat
Milliy Instituti 2-kurs doktoranti
nafisatokhirova0@gmail.com
+998880838822
<https://orcid.org/0009-0008-4906-2348>*

Annotatsiya: Mazkur maqolada O'zbekiston umumiy o'rta ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan "Kasbiy rivojlanish kuni" va "Kasbiy rivojlanish soati" tadbirlariga hamda maktablarda mavjud metodik birlashma amaliyotiga tayangan holda, o'qituvchilarning pedagogik faoliyatida yuzaga keladigan aniq kasbiy muammolarni tizimli ravishda aniqlash va ularni kasbiy rivojlanish mazmuniga aylantirishga qaratilgan qo'shimcha mexanizm – "Muammolar banki" va 5R sikli taklif etiladi. Model mavjud kaskadli o'qitish tizimini (master-trener – mentor-o'qituvchi – yetakchi o'qituvchi – fan o'qituvchisi) almashtirmaydi, balki uning mazmunini shakllantirish bosqichiga alohida o'qituvchilar va metodik birlashmalar darajasidagi real ehtiyojlarni uzluksiz ravishda yetkazib turuvchi qo'shimcha qatlam qo'shadi. Maqolada modelning tuzilishi, amaliyotga joriy etish mexanizmi hamda kutilayotgan afzalliklari va cheklovlari yoritiladi.

Kalit so'zlar: uzluksiz kasbiy rivojlanish; "Kasbiy rivojlanish kuni" va "Kasbiy rivojlanish soati"; mentor-o'qituvchi; metodik birlashma; amaliyotdagi muammo tushunchasi; Muammolar banki; ehtiyojga asoslangan kasbiy rivojlanish; 5R sikli; kaskadli o'qitish modeli; pedagogik amaliyot; maktab ichki kasbiy rivojlanishi.

Школьная модель непрерывного профессионального развития, основанной на проблемах педагогической практики

**Тохирова Нафиса Дилшод кизи,
Докторант 2-го курса Национального
института педагогического мастерства
имени А.Авлони**

Аннотация: В статье, опираясь на мероприятия "День профессионального развития" и "Час профессионального развития", реализуемые в системе общего среднего образования Узбекистана, а также на уже существующую в школах практику методических объединений, предлагается дополнительный механизм – "Банк проблем" и цикл 5R – для систематического выявления конкретных профессиональных проблем, возникающих в педагогической деятельности учителей, и их преобразования в содержание профессионального развития. Модель не заменяет действующую каскадную систему обучения (мастер-тренер – ментор-учитель – ведущий учитель – учитель-предметник); она добавляет к этапу формирования содержания дополнительный уровень, постоянно передающий реальные потребности отдельных учи-

телей и методических объединений. В статье раскрываются структура модели, механизм внедрения, а также ожидаемые преимущества и ограничения.

Ключевые слова: непрерывное профессиональное развитие; “День профессионального развития” и “Час профессионального развития”; ментор-учитель; методическое объединение; понятие “проблема практики”; Банк проблем; профессиональное развитие, основанное на потребностях; цикл 5R; каскадная модель обучения; педагогическая практика; внутришкольное профессиональное развитие.

A school-based model grounded in teachers' problems of practice

Nafisa Tokhirova Dilshod qizi,
Second-Year PhD student, National Institute
of Pedagogical Excellence named after A.Avloni

Abstract: Building on the “Professional Development Day” and “Professional Development Hour” initiatives implemented across Uzbekistan's

general secondary education system, as well as the informal problem-solving practice already carried out within school-based subject associations (metodik birlashma), this paper proposes a supplementary mechanism – a Problem Log and a 5R cycle – for systematically identifying the specific problems of practice teachers encounter and translating them into professional development content. The model does not replace the existing cascade training system (master trainer – mentor teacher – lead teacher – subject teacher); rather, it adds a layer that continuously feeds the real needs of individual teachers and subject associations into the content-design stage. The paper describes the model's structure, implementation mechanism, and anticipated benefits and limitations.

Keywords: continuing professional development; “Professional Development Day” and “Professional Development Hour”; mentor teacher; subject association (metodik birlashma); problem of practice; Problem Log; needs-based professional development; 5R cycle; cascade training model; pedagogical practice; school-based professional development.

Pedagogik faoliyat o'qituvchidan sinfni boshqarishdan tortib fan mazmunini tushunarli va samarali yetkazishgacha bo'lgan turli kasbiy muammolarni muntazam hal etib borishni talab qiladi. So'nggi yillarda O'zbekistonda ana shunday muammolarni hal etishga qaratilgan kasbiy rivojlanish tizimi bosqichma-bosqich shakllantirildi. Jumladan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 21-iyundagi PQ-231-son qarori [2] hamda Vazirlar Mahkamasining 867-son qarori [3] asosida umumta'lim maktablarida “Kasbiy rivojlanish kuni” (KRK) va “Kasbiy rivojlanish soati” (KRS) tadbirlari bosqichma-bosqich joriy etildi hamda mazkur jarayon tegishli vazirlik buyruqlari orqali tartibga solindi [4;5]. Ushbu tizim kaskadli modelga asoslanib, unda master-trenerlar mentor-o'qituvchilarni, men-

tor-o'qituvchilar yetakchi o'qituvchilarni, ular esa o'z hududidagi fan o'qituvchilarini tayyorlaydi. 2025–2026-o'quv yilida mazkur tizim 11 ta fan yo'nalishi bo'yicha 1 550 ta tayanch maktab, 292 nafar master-trener, 3 901 nafar mentor-o'qituvchi hamda 443 743 nafardan ortiq fan o'qituvchisini qamrab oldi. Jarayon esa krk.avloniy.uz raqamli platformasi orqali monitoring qilinmoqda [6;11]. Mazkur islohotlar pedagog kadrlarni tayyorlash tizimini yanada takomillashtirishga qaratilgan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti farmoni bilan ham uzviy bog'liqdir [1].

Yana bir narsa o'rinlik, maktablarda o'qituvchilar o'rtasida kasbiy muammolarni muhokama qilish amaliyoti KRK/KRS tizimi joriy etilishidan ancha oldin fan metodik birlashmalari doirasida shakllangan bo'lib, bugungi

kunda ham davom etmoqda. Biroq ushbu amaliyot, odatda, norasmiy tarzda, hujjatlashtirilmagan holda hamda tizimli takrorlanuvchi siklsiz amalga oshiriladi. Hududiy pedagogik mahorat markazlari darajasida ham malaka oshirish ishlari endilikda malaka toifasi va kasbiy ehtiyojlardan kelib chiqib differensial tarzda tashkil etilmoqda [7]. Biroq mazkur differentsiatsiya hozircha institutsional darajada, ya'ni malaka toifasi kesimida saqlanib qolmoqda hamda alohida o'qituvchi yoki metodik birlashma darajasidagi aniq kasbiy muammolar bilan bevosita bog'lanmaydi. Shu bilan birga, KRK va KRS mashg'ulotlarining mazmuni markazlashgan tartibda institut va universitet mutaxassislaridan iborat ishchi guruh tomonidan har bir fan yo'nalishi uchun yagona dastur asosida ishlab chiqilib, kaskad modeli orqali barcha guruhlariga bir xil mazmunda yetkaziladi. So'nggi mahalliy tadqiqotlar natijalari ham ushbu jihanni tasdiqlaydi: ularda o'qituvchilarning subyektiv ehtiyojlari va kasbiy rivojlanishdan qoniqish darajasini baholovchi hamda bu ma'lumotlarni kasbiy rivojlanish mazmunini shakllantirish jarayoniga uzatib boruvchi qo'shimcha indikatorlarni ishlab chiqish tavsiya etilgan [6].

Ushbu maqolada aynan shu bo'shliqni to'ldirishga qaratilgan qo'shimcha mexanizm "Muammolar banki" va 5R sikli taklif etiladi. Model mavjud tizimni almashtirmaydi, aksincha, metodik birlashmalardagi norasmiy muhkama amaliyotiga aniq tuzilma beradi hamda uni KRK/KRS mazmunini shakllantirish jarayoni bilan bog'laydi. Natijada metodik birlashma darajasida aniqlangan real ehtiyojlar markaziy dastur ishlab chiquvchilarga uzluksiz ravishda yetkazib borilishi mumkin bo'ladi.

Taklif etilayotgan yondashuv mutlaqo yangi nazariy konsepsiya emas, balki xalqaro amaliyotda e'tirof etilgan bir qator yondashuvlarining sintezidan iborat. Jumladan, ular qatoriga pedagogik kuzatuv sikllarida qo'llaniladigan "amaliyotdagi muammo" (Problem of Prac-

tice) tushunchasi [8], amaliy izlanish (Action Research) sikli [10], ehtiyojga asoslangan kasbiy rivojlanish g'oyasi [12], takomillashtirish metodologiyasidagi (Improvement Science) sinov va o'rganish tamoyili [13] hamda professional ta'lim hamjamiyatlarining (Professional Learning Communities) hamkorlik tamoyillari [9] kiradi. Mazkur maqolaning ilmiy yangiligi ushbu yondashuvlarni yagona amaliy model doirasida birlashtirib, ularni O'zbekistonning amaldagi KRK/KRS infratuzilmasi hamda metodik birlashmalar amaliyotiga moslashtirishdan iborat.

Taklif etilayotgan model

2.1. Umumiy tavsifi va asoslanishi

Taklif etilayotgan model kasbiy rivojlanish mazmunini shakllantirish jarayonida o'zaro bog'liq bo'lgan ikkita bosqichni aniq ajratadi. Birinchi bosqich pedagogik faoliyat davomida yuzaga keladigan muammolarni aniqlash bo'lib, u metodik birlashma a'zosi bo'lgan har bir o'qituvchi tomonidan uzluksiz ravishda amalga oshiriladi. Ikkinchi bosqich esa aniqlangan muammolarni tahlil qilish va ularga mos mazmunni shakllantirish bo'lib, u metodik birlashma rahbari yoki mentor-o'qituvchi tomonidan amalga oshiriladi, zarur hollarda esa hududiy pedagogik mahorat markaziga taqdim etiladi. Bunday taqsimot o'qituvchi zimmasiga qo'shimcha yuk yuklamaydi: u faqat duch kelgan muammoni qisqacha qayd etadi, uni tizimlashtirish va kasbiy rivojlanish mazmuniga aylantirish esa metodik birlashma rahbari zimmasiga yuklatiladi [12].

2.2. "Muammolar banki"

"Muammolar banki" metodik birlashma darajasida amaliyotdagi muammolarni yig'ish vositasidir [8]. U qog'oz shaklida (metodik birlashma xonasidagi maxsus daftar yoki quti) yoki elektron shaklda (masalan, Telegram guruhi yoki umumiy google hujjat) orqali yu-

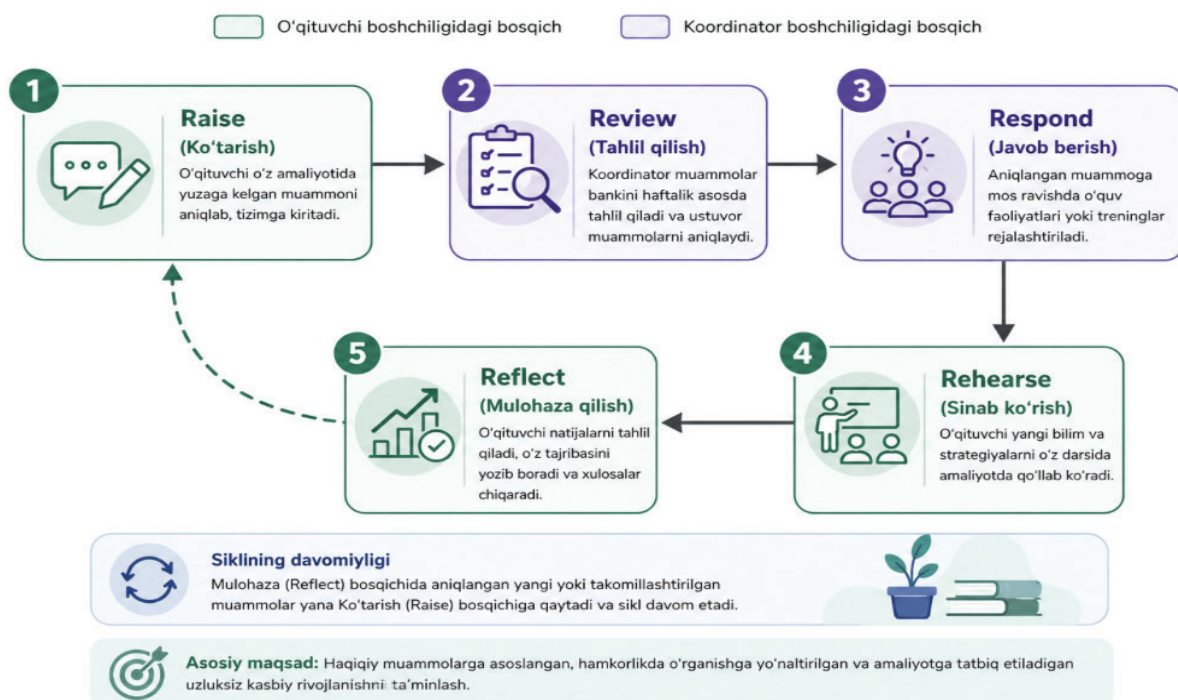
ritilishi mumkin. Murojaat bir-ikki jumladan iborat bo'lishi kifoya. Masalan, "Turli usullarni sinab ko'rgan bo'lsam ham, o'quvchilarning xulq-atvori bilan bog'liq muammo saqlanib qolmoqda", "O'quvchilar mavzuni uzoq muddat eslab qola olmayapti" yoki "Mavzuni vizual tarzda tushuntirish uchun samarali g'oyalar kerak" kabi. Zarurat tug'ilganda murojaatlar anonim tarzda ham qabul qilinishi mumkin. Bank doimiy ravishda ochiq bo'lgani sababli, muammolar yuzaga kelishi bilanoq qayd etiladi. Bu esa KRK/KRS mazmunini belgilovchi ishchi guruhlariga metodik birlashmalarda aniqlangan real ehtiyojlar haqida ma'lumotning uzluksiz yetib borishini ta'minlaydi.

2.3. 5R sikli

Muammolar bankida yig'ilgan muammolarni kasbiy rivojlanish mazmuniga aylantirish jarayoni 5R sikli asosida tashkil etiladi (1-rasm). Rasmda "koordinator" umumiy atama sifatida qo'llanilgan bo'lib, amaliyotda bu vazifani metodik birlashma rahbari yoki mentor-o'qituvchi bajaradi. Siklning davriyligi metodik birlashma faoliyati hamda KRS jadva-

lidan kelib chiqib, masalan, haftalik yoki oylik tarzda belgilanadi [10].

Raise (Ko'tarish) bosqichida o'qituvchi pedagogik faoliyati davomida duch kelgan muammoni istalgan vaqtda "Muammolar banki"ga qayd etadi. Review (Tahlil qilish) bosqichida metodik birlashma rahbari kelib tushgan murojaatlarni tahlil qilib, eng dolzarb yoki takrorlanayotgan muammolarni aniqlaydi. Respond (Javob berish) bosqichida ustuvor deb topilgan muammo metodik birlashma yig'ilishi yoki KRS mashg'uloti uchun mavzu sifatida tanlanadi, zarur hollarda esa hududiy pedagogik mahorat markaziga ham taqdim etiladi. Rehearse (Sinab ko'rish) bosqichida o'qituvchilar tavsiya etilgan yondashuv va strategiyalarni o'z dars amaliyotida qo'llab ko'radi. Reflect (Mulohaza qilish) bosqichida esa qo'llangan yondashuvlarning natijalari metodik birlashma yig'ilishida yoki "Muammolar banki" orqali muhokama qilinadi. Ushbu muhokamalar natijasida yangi muammolar yoki avval qayd etilgan muammolarning aniqlashtirilgan ko'rinishlari shakllanib, navbatdagi 5R sikli uchun asos bo'lib xizmat qiladi [13].

1-rasm. Muammoga asoslangan uzluksiz kasbiy rivojlanish modelining 5R sikli

2.4. Ishtirokchilarning vazifalari

Modelda uchta ishtirokchi qatnashadi: o'qituvchi, metodik birlashma rahbari (yoki mentor-o'qituvchi) hamda maktab rahbariyati. Ularning asosiy vazifalari va mas'uliyat sohalari 1-jadvalda umumlashtirilgan.

gogik mahorat markaziga yagona tartib asosida yetkazilishi tavsiya etiladi [9].

Kutilayotgan afzalliklar va cheklovlar

Model amaliyotga joriy etilganda, KRS mazmuni faqat markazda ishlab chiqilgan ya-

1-jadval.

Model ishtirokchilarining vazifalari va mas'uliyatlari

Ishtirokchi	Asosiy vazifalari	Mas'uliyati
O'qituvchi	Amaliyotdagi muammoni "Muammolar banki"ga kiritish; KRS mashg'ulotlarida ishtirok etish; tavsiya etilgan yondashuvni darsda sinab ko'rish; natija yuzasidan refleksiya qilish.	Muammoni aniqlash, sinash va refleksiya orqali keyingi siklga hissa qo'shish.
Metodik birlashma rahbari / mentor-o'qituvchi	Bankni tahlil qilish; ustuvor muammoni tanlash; buni KRS mavzusi sifatida taklif etish yoki hududiy markazga yetkazish; refleksiya natijalarini umumlashtirish.	Norasmiy amaliyotni tizimga bog'lash, mazmunni real ehtiyojga moslashtirish.
Maktab rahbariyati	Metodik birlashma yig'ilishlari uchun vaqt ajratish; bank yuritilishini qo'llab-quvvatlash; natijalarni maktab rejasiga integratsiya qilish.	Jarayonning barqaror ishlashini tashkiliy ta'minlash.

Amaliyotga joriy etish mexanizmi

"Muammolar banki"ni tashkil etishda maktab o'zining mavjud ish uslubidan kelib chiqib, qog'oz yoki elektron shaklni tanlashi mumkin [11]. Bunda nozik masalalar (masalan, muayyan o'quvchining shaxsiy holati bilan bog'liq muammolar) "Muammolar banki" orqali emas, balki amaldagi psixologik-pedagogik xizmat doirasida ko'rib chiqilishi tavsiya etiladi. Shuningdek, mazmunan bir-biriga yaqin yoki takrorlanuvchi murojaatlar alohida muammo sifatida emas, balki bitta umumiy muammo sifatida guruhlashtiriladi.

5R siklining davriyligi metodik birlashma faoliyati hamda KRS jadvaliga muvofiq belgilanadi. Yirik metodik birlashmalarda yoki bir nechta fan yo'nalishini qamrab oluvchi tayan-ch maktablarda har bir fan yo'nalishi uchun alohida "Muammolar banki"ni yuritish maqsadga muvofiqdir. Bunda turli yo'nalishlarda aniqlangan umumiy muammolar hududiy peda-

gona dastur bilan cheklanib qolmay, har bir metodik birlashmaning o'ziga xos ehtiyojlarini ham aks ettira boshlaydi. Bu esa Gaffarov [6] tomonidan tavsiya etilgan, o'qituvchilarning subyektiv kasbiy ehtiyojlarini aniqlashga xizmat qiluvchi indikatorning amaliy ifodasidir. Shuningdek, modelni joriy etish qo'shimcha moliyaviy xarajatlar yoki yangi infratuzilmani talab qilmaydi. Chunki u mavjud metodik birlashmalar faoliyati hamda KRS jarayoniga qo'shimcha mexanizm sifatida integratsiya qilinadi.

Shu bilan birga, modelning samaradorligi metodik birlashma rahbarining murojaatlarni muntazam tahlil qilib borishiga bevosita bog'liq. "Muammolar banki" orqali aniqlangan ehtiyojlarning markaziy dastur mazmuniga qay darajada ta'sir ko'rsatishi esa hududiy pedagogik mahorat markazlari hamda institut o'rtasidagi muvofiqlashtirish mexanizmining samaradorligiga bog'liq. Mazkur jihat amaliyotda

alohida sinovdan o'tkazilishi lozim. Shuningdek, model hozircha nazariy taklif sifatida ishlab chiqilgan bo'lib, uning amaliy samaradorligi kelgusida pilot sinovlar orqali baholanishi va tasdiqlanishi zarur [13].

Mazkur maqolada kasbiy rivojlanish mazmunini maktablarda yuzaga kelayotgan real pedagogik ehtiyojlar bilan yanada uzviy bog'lashga qaratilgan amaliy model taklif etildi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda pedagoglarning uzluksiz kasbiy rivojlanishini tashkil etish bo'yicha muhim normativ-huquqiy asoslar yaratilgan, KRK va KRS tizimi bosqichma-bosqich joriy etilgan hamda metodik birlashmalar faoliyati yo'lga qo'yilgan. Biroq kasbiy rivojlanish mazmunini shakllantirish jarayonida maktablarda kundalik pedagogik faoliyat davomida yuzaga kelayotgan muammolarni muntazam yig'ish, tizimlashtirish va ular asosida kasbiy rivojlanish mavzularini

belgilashga xizmat qiluvchi yagona mexanizm yetarli darajada shakllanmagan.

Shu nuqtai nazardan, maqolada taklif etilgan "Muammolar banki" va 5R sikli mavjud tizimni maktablarda yuzaga kelayotgan real ehtiyojlar bilan bog'lashga xizmat qiluvchi amaliy mexanizm sifatida asoslandi. Model o'qituvchilarning pedagogik faoliyatida uchraydigan muammolarni muntazam aniqlash, ularni tahlil qilish hamda kasbiy rivojlanish mazmunini shakllantirish jarayoniga integratsiya qilish imkonini beradi. Natijada kasbiy rivojlanish jarayonining amaliyotga yo'naltirilganligi va maktab ehtiyojlariga moslashuvchanligini oshirish mumkin. Biroq model hozircha konseptual taklif hisoblanadi. Uning amaliy samaradorligi va ta'lim amaliyotiga ta'siri kelgusida pilot sinovlar hamda empirik tadqiqotlar orqali baholanishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Pedagog kadrlarni tayyorlash tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 2025-yil 28-apreldagi PF-73-son Farmoni.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Maktabgacha va maktab ta'limi tashkilotlari xodimlarini uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida"gi 2024-yil 21-iyundagi PQ-231-son qarori.
3. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Maktabgacha va maktab ta'limi xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish to'g'risida"gi 2024-yil 20-dekabrda 867-son qarori.
4. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirining "Umumiy o'rta ta'lim muassasalari o'qituvchilari uchun "Kasbiy rivojlanish kuni" va "Kasbiy rivojlanish soati" tadbirlarini tashkil etish tartibi to'g'risida"gi 2024-yil 7-avgustdagi 246-son buyrug'i.
5. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirining "2025-2026-o'quv yilida "Kasbiy rivojlanish kuni" va "Kasbiy rivojlanish soati" tadbirlarini tashkil etishga tayyorgarlik ko'rish to'g'risida"gi 2025-yil 30-iyundagi 216-son buyrug'i.
6. Gaffarov A.M. Umumiy o'rta ta'lim muassasalarida pedagog kadrlarning uzluksiz kasbiy rivojlanishini ta'minlashda "Kasbiy rivojlanish kuni" va "Kasbiy rivojlanish soati" tadbirlari: amaliyot tahlili // Maktabgacha va maktab ta'limi. - 2026. - № 5(3). - B. 115-123.
7. Axmedov I.N. Pedagog kadrlarning uzluksiz kasbiy rivojlanishi: yangi tizim, zamonaviy yondashuv va amaliy natijalar // Maktab ta'limi: muammolar, izlanishlar, yechimlar. - 2026. - Maxsus son. - B. 136-140.

8. City E.A., Elmore R.F., Fiarman S.E., Teitel L. Instructional Rounds in Education: A Network Approach to Improving Teaching and Learning. – Cambridge, MA: Harvard Education Press, 2009.
9. DuFour R., Eaker R. Professional Learning Communities at Work: Best Practices for Enhancing Student Achievement. – Bloomington, IN: Solution Tree Press, 1998.
10. Kemmis S., McTaggart R., Nixon R. The Action Research Planner: Doing Critical Participatory Action Research. – Singapore: Springer, 2014.
11. KRK elektron platformasi. A. Avloniy nomidagi Pedagogik mahorat milliy instituti. Rasmiy ma'lumotlar. – <https://krk.avloniy.uz>
12. Lee H.-J. Developing a Professional Development Program Model Based on Teachers' Needs // The Professional Educator. – 2004. – Vol. 27, No. 1/2. – P. 39-49.
13. Bryk A.S., Gomez L.M., Grunow A., LeMahieu P.G. Learning to Improve: How America's Schools Can Get Better at Getting Better. – Cambridge, MA: Harvard Education Press, 2015.